

півський, А. Сухов та ін.).

Становлення теоретичних основ національної географічної науки збіглося в часі із нагальною потребою розвитку суспільної, особливо політичної географії України. Остання, поряд з історичною наукою, ставала потужним засобом наукового обґрунтування потреби створення Української національної держави.

Отже, як внутрішні причини наукового розвитку, так і суспільно-економічні, національно-і державотворчі чинники стимулювали становлення модерної української суспільної географії.

У міжвоєнний час, зокрема у 1920-ті рр., центр географічної думки переноситься спочатку в Київ (К. Воблий, В. Тимошенко, І. Феценко-Чопівський), а потім — у Харків (Ф. Матвієнко-Гарнага, К. Дубняк, С. Рудницький, В. Герінович, Й. Шимонович, М. Шраг та ін.). У 1930-х рр. він знову повернувся до Львова (В. Кубійович, О. Степанів, Ю. Липа), оскільки більшість учених Великої України були репресовані.

У книжці багато уваги приділено роботі вчених новітнього періоду. Тут слід відзначити праці акад. М. Паламарчука, О. Ващенко, О. Діброва, О. Смирнова, І. Твердохлебова. На особливу увагу заслуговують дослідження українських геополітиків Юрія Липи і Лева Биковського.

Чому більшість названих учених маловідомі або зовсім невідомі нинішньому поколінню українських учених-географів?

Відповідь проста: багато з них (16 із 24) були репресовані органами більшовицького режиму за „український буржуазний націоналізм“ чи емігрували, боячись переслідування. Були розстріляні С. Рудницький, Ф. Матвієнко-Гарнага, К. Дубняк, Й. Шимонович, Ю. Липа. Ув'язнені і засуджені на різні терміни В. Герінович, О. Степанів, М. Волобуєв-Артюмов, вислані з місця їхнього постійного проживання В. Огоновський і М. Шраг, а В. Кубійович, М. Дольницький, Л. Биковський та В. Тимошенко емігрували. Однак і ті, що залишилися після війни в Україні, піддавалися різним партійним утискам (батька ветерана Другої світової війни акад. М. Паламарчука розстріляно, а проф. А. Синявський, щоб уникнути переслідувань, міняв місця роботи щотири—щочотири роки!).

Праці, наведені в хрестоматії, свідчать, що українська суспільна географія представлена майже всіма її напрямками. Це, зокрема, теорія і методологія науки (С. Рудницький, В. Герінович, А. Синявський, М. Дольницький, М. Паламарчук, О. Смирнов, І. Твердохлебов, О. Ващенко); демо- і етногеографія (М. Кордуба, В. Кубійович); георбаністика (Г. Величко, В. Кубійович, О. Степанів та інші); економічна і соціально-економічна географія (К. Воблий, А. Синявський, О. Ващенко, І. Твердохлебов); політична географія (Ю. Липа, Лев Биковський); географія

України (С. Рудницький, О. Степанів, В. Кубійович, О. Діброва, М. Паламарчук та ін.); географічне та історичне краєзнавство (С. Рудницький, М. Кордуба, Ф. Матвієнко-Гарнага, О. Степанів, К. Дубняк, В. Герінович).

Зрозуміло, що на початкових етапах (зародження, становлення) вирішальну роль відігравали праці з географії України, а в них — з етногеографії, зокрема, обґрунтування української національної території (Г. Величко, С. Рудницький, В. Герінович, О. Степанів, В. Кубійович). А в 1930—1970-х рр.— багато праць з теорії економічної і соціальної географії (О. Ващенко, М. Паламарчук, І. Твердохлебов, О. Смирнов та ін.), суспільно-географічної регіоналістики.

У книжці упорядник умістив три кольорові етногеографічні карти України у межах її національної території: Григорія Величка („Нестора української географії“, за словами С. Рудницького), Степана Рудницького і Володимира Кубійовича, які розкривають територію України як просторово-масштабний і різноманітний етнонаціональний організм. Зрозуміло, що в усіх випадках домінує українська етнічна нація.

Тут подано коротку біографічну довідку про кожного вченого, список його найголовніших наукових праць та бібліографію праць про нього. На жаль, уміщені не всі портрети вчених, зокрема К. Дубняка і Ф. Матвієнко-Гарнаги, фотографій яких немає навіть у їхніх карних справах.

Книжка цікава і з того погляду, що у ній яскраво представлено формування і ускладнення національної наукової мови. Це система понять і категорій, теорій і концепцій. У більшій частині випадків можна зробити висновок, що ця система розвивалася на етапі зародження і становлення в європейському суспільно-географічному (антропо-географічному, регіонально-статистичному) контексті, а вже з 40-х років ХХ ст.— у російсько-радянському руслі.

Загалом можна стверджувати, що становлення і розвиток національної суспільної географії були складними. Натомість період становлення її відбувався прискорено.

У 1990-х — на початку ХХІ ст. наша наука повертається до своїх джерел, але вже на новому витку розвитку. Важливою умовою цього нового процесу є освоєння історичної спадщини національної географії, чому сприятиме опублікування проф. О. Шаблієм хрестоматії з новітньої української суспільної географії.

Книжка вже має своїх поціновувачів. Це передусім учителі та викладачі, студенти та аспіранти, всі, хто цікавиться сучасною суспільною географією та її джерелами.

Ольга ЗАСТАВЕЦЬКА

Ювілейний альманах 1945—2005 / Ред. Омелян Коваль.— Брюссель; Київ; Львів, 2009.— 608 с.

Альманах, виданий Товариством українців у Бельгії і приурочений до 60-ліття Українського допомогового комітету й організованого громадського

життя в Бельгії українців, став, як зазначає у своєму „Вступному слові“ проф. Володимир Василенко, перший надзвичайний і повноважний посол України

в Бельгії, „літописом життя української громади на теренах Бельгійського королівства“ (С. 10).

„В яких би складних умовах не опинялися розсіяні по світу українці,— пише В. Василенко,— вони завжди прагнули до впорядкування свого життя за допомогою громадських структур, ініціативно створених найактивнішими представниками української трудової та політичної еміграції. По Другій світовій війні такі структури були сформовані у багатьох країнах світу. Серед них своєю активністю виокремлюється Український Допомоговий Комітет у Бельгії, який було засновано в червні 1945 р. і який невдовзі мав численні філії на всій її території [...] Комітет систематично проводив акції, спрямовані проти більшовицької антиукраїнської пропаганди, яка намагалася очорнити український національно-визвольний рух, зображаючи його учасників, як колабораціоністів гітлерівської Німеччини“ (С. 9).

„Ювілейний альманах 1945—2005“, над яким працювала велика творча група українських істориків, літературознавців, громадських діячів, що проживають переважно у Бельгії, складається із трьох частин. Перша, найбільша частина Альманаху (С. 9—252), що відкривається згаданим уже „Вступним словом“ посла В. Василенка та редактора Альманаху, відомого українського діяча у Бельгії Омеляна Ковалю, містить розділи про діяльність Українського допомогового комітету: „УДК — мета і структура“, „Зовнішні зв'язки УДК“, „На світанку державної незалежності України“, „Події і акції УДК“, „Великі роковини Тараса Шевченка“, „Тисячоліття хрещення Руси-України“, „Золотий ювілей УДК“, „В обороні переслідуваних“, „Роковини Голодомору і Чорнобиля“, „Вшанування історичних постатей і дат“, „Культурно-освітня діяльність УДК“ та ін. Тут подано цікаву і цінну інформацію голів регіональних філій УДК про їх діяльність на теренах франкомовної Бельгії, у її окремих частинах — Лімбуржчині та Валлонії.

Друга частина видання присвячена діяльності Головної ради Українських громадських організацій Бельгії (колишня Головна рада УДК, створена 1948 р.), основоположником якої і був УДК. Розпочинає її стаття О. Ковалю про багатогранну працю Головної ради від року її створення до проголошення незалежності України, а також про активну діяльність, яку розгорнула Головна рада за перші п'ятнадцять років незалежності Української держави. Статті „Українська Автокефальна православна церква в Бельгії“, „Українське науково-освітнє товариство“ (УНОТ) містять цікаву інформацію про організацію українських шкіл у Бельгії, перші підручники, перепис українських громад у цій країні, створення власного підручника „Українен parlé“ за зразком українсько-англійського підручника Яра Славутича, „Інші видання УНОТ і мандрівна книгарня“, „Рідна школа в Бельгії“, „Спілка укра-

їнської молоді“ (СУМ) в Бельгії (1948—2005)“, де висвітлено діяльність „Франкополя“ (українського культурно-відпочинкового центру); „Об'єднання українців Бельгії“; „Український профспілковий рух у Бельгії (осінь 1947 — літо 1957)“; „Господарсько-кооперативне об'єднання „Дніпро“ в Бельгії (1949—1963)“; „Національний союз українських студентів“ (НаСУС); „Союз українців Бельгії“ (СУБ); „Товариство колишніх українських вояків у Бельгії“.

Третя частина „Ювілейного альманаху“ під назвою „Період державотворення й незалежності України“, автором якої є Омелян Коваль, висвітлює важливі питання політичного і культурного життя бельгійської української спільноти за останні п'ятнадцять років: „Провісники волі і державної незалежності України“ (про візит до Франкополя голови Української Гельсінкської Спілки Левка Лук'яненка), „Зрушення в Україні й підтримка діаспори“, „Культурно-національні маніфестації з України в Бельгії“, „5-та річниця Чорнобильської катастрофи“, „Відзначення 50-ліття акту 30 червня 1941 року“,

„Референдум за незалежну Україну і відгомін у Бельгії“, „Організація посольства України в Бельгії“, „На святкуваннях 50-ліття УПА в Україні“ „Виставка „Чорнобиль очима дітей“, „Повернення педагогічної спадщини проф. Григорія Ващенка в Україну“, „Міжнародна педагогічна фундація ім. Гр. Ващенка“. Цікаву інформацію про дипломатичне життя посольства України в Бельгії містить розділ „Чергування на посольському пості України в Бельгії“ із третьої частини „Альманаху“. У ньому можна дізнатися про активний вступ України у дипломатичне життя Бельгійського королівства, налагодження контактів із різними структурами НАТО, організацію мистецьких виставок у приміщеннях Посольства України, розповіді про візити до Бельгії обласних делегацій з України, нав'язування ділових партнерських контактів із деякими провінціями Бельгії. Цікава тут інформація і про потребу спільного дослідження документів, пов'язаних із діяльністю і місцем перебування у Брюсселі у 1919—1923 рр. дипломатичної місії Української Народної Республіки та з функціонуванням першого консульства Бельгійського королівства у Києві. Окремо у цій частині виділено розділ „Візити президентів України до Бельгії“ (Леонід Кравчук, Віктор Ющенко), а також розділ „Офіційні делегації з України в Бельгії“, „Репрезентативні й ділові виїзди голови ГРУ-ГОВ-УДК“ та „Вибори президента України в Бельгії“, „Культурний міст, Україна—Бельгія“.

Задуманий 1955 р. з нагоди десятої річниці Українського допомогового комітету і запланований до видання ще 1970 р., коли УДК відзначав чверть віку свого існування, „Альманах“ з'явився до його 60-літнього ювілею як видання, що репрезентує багатогранність життя української громади у Бельгії.

Ярема КРАВЕЦЬ

